

Jan Stachowski

EWOLUCJA STRUKTURY PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNEJ
OSIEDLA POD WPLYWEM ROZWOJU REKREACJI NA
PRZYKŁADZIE WSI CHARZYKOWY KOŁO CHOJNIC

L'ÉVOLUTION DE LA STRUCTURE SPATIALE ET FONCTIONELLE
D'UNE CITÉ SOUS L'INFLUENCE DU DÉVELOPPEMENT DE LA
RÉCRÉATION; EXEMPLE: LA VILLAGE DE CHARZYKOWY
PRÈS DE CHOJNICE

EVOLUTION OF SPATIAL-FUNCTIONAL STRUCTURE OF
A SETTLEMENT UNDER INFLUENCE OF DEVELOPMENT
OF RECREATION — EXAMPLE OF A VILLAGE OF
CHARZYKOWY NEAR CHOJNICE

W opracowaniu zaprezentowano ewolucję struktury przestrzenno-funkcjonalnej osiedla, stymulowaną rozwojem rekreacji, obserwowaną w nadjeziornej miejscowości Charzykowy koło Chojnic, we wschodniej części Pojezierza Pomorskiego.

1. WSTĘP

W ostatnich kilkudziesięciu latach jednym z aktywniejszych czynników rozwoju i przemian osadnictwa w Polsce jest rekreacja. Bywa ona czynnikiem inicjującym osiedla, ale częściej jest czynnikiem stymulującym przemiany osiedli pierwotnie z nią nie związanych. Różnorodna działalność rekreacyjna lokalizowana w osiedlach, na ich bezpośrednim zapleczu, oddziałuje na różne ich cechy, w różnym zakresie zmieniając je. W osiedlach, w których pojawia się rekreacja, możliwe są zmiany cech społeczno-ekonomicznych, a nawet biologicznych, zamieszkującej je ludności stałej, możliwe są także zmiany w ich strukturach przestrzenno-funkcjonalnych i fizjonomii, nierzadko zmiany w ich bazie ekono-

micznej. Zakres, w jakim poszczególne cechy zmieniają się, zależny jest tak od ich podatności na zmiany, jak i od charakteru oraz mocy oddziaływania czynników sprawczych.

W niniejszym artykule zostaną zaprezentowane przemiany, jakie w okresie kilkudziesięciu lat wywoływała rekreacja w jednej z najbardziej znamienitych cech osiedla, mianowicie w jego strukturze przestrzenno-funkcjonalnej. Przedmiotem obserwacji było osiedle pierwotnie rolnicze i rybackie, do którego wkroczyła rekreacja, stając się w nim czynnikiem rozwojowym, skutecznie konkurującym z pierwotnymi czynnikami osiedlotwórczymi. Osiedlem, które zostanie przedstawione, jest nadjeziorna wieś Charzykowy koło Chojnic. Przesłankami jego wyboru były: 1) bardzo długi okres wpływu rekreacji na strukturę przestrzenno-funkcjonalną tego osiedla; 2) złożony charakter samej rekreacji, którą w tym osiedlu prezentowały takie typy działalności, jak: sport, wczasy, kolonie, obozy, turystyka, wypoczynek weekendowy. Powyższe przesłanki w swoim czasie zdecydowały o wyborze Charzyków do stałej obserwacji naukowej. Od blisko 30 lat wieś ta jest obiektem wnikliwej uwagi geografów osadnictwa toruńskiego ośrodka badań geograficznych¹.

Osiedle Charzykowy położone jest na południowo-wschodnim brzegu jeziora Charzykowskiego, jednego z największych naturalnych zbiorników wodnych we wschodniej części Pojezierza Pomorskiego. Jezioro ma powierzchnię 1363,8 ha, a jego maksymalna długość wynosi 10 km. Przez jezioro przepływa rzeka Brda, łącząc je z innymi jeziorami w regionie i dalej z rzeką Wisłą. Obszar rozciągający się wokół jeziora jest prawie w całości porośnięty borami sosnowymi z udziałem lasów mieszanych.

2. CHARZYKOWY DO 1945 R. — POCZĄTKOWY ETAP ROZWOJU FUNKCJI REKREACYJNEJ OSIEDLA

W średniowieczu wieś Charzykowy była wsią wchodzącą w skład dóbr królewskich. W 1885 r. występuje jako wieś gminna licząca 425 mieszkańców. W 1921 r. w granicach II Rzeczypospolitej wieś zamieszkiwało 375 mieszkańców, a jej zabudowę stanowiły 52 budynki mieszkalne, gospodarcze i inne. Głównym źródłem utrzymania ludności było

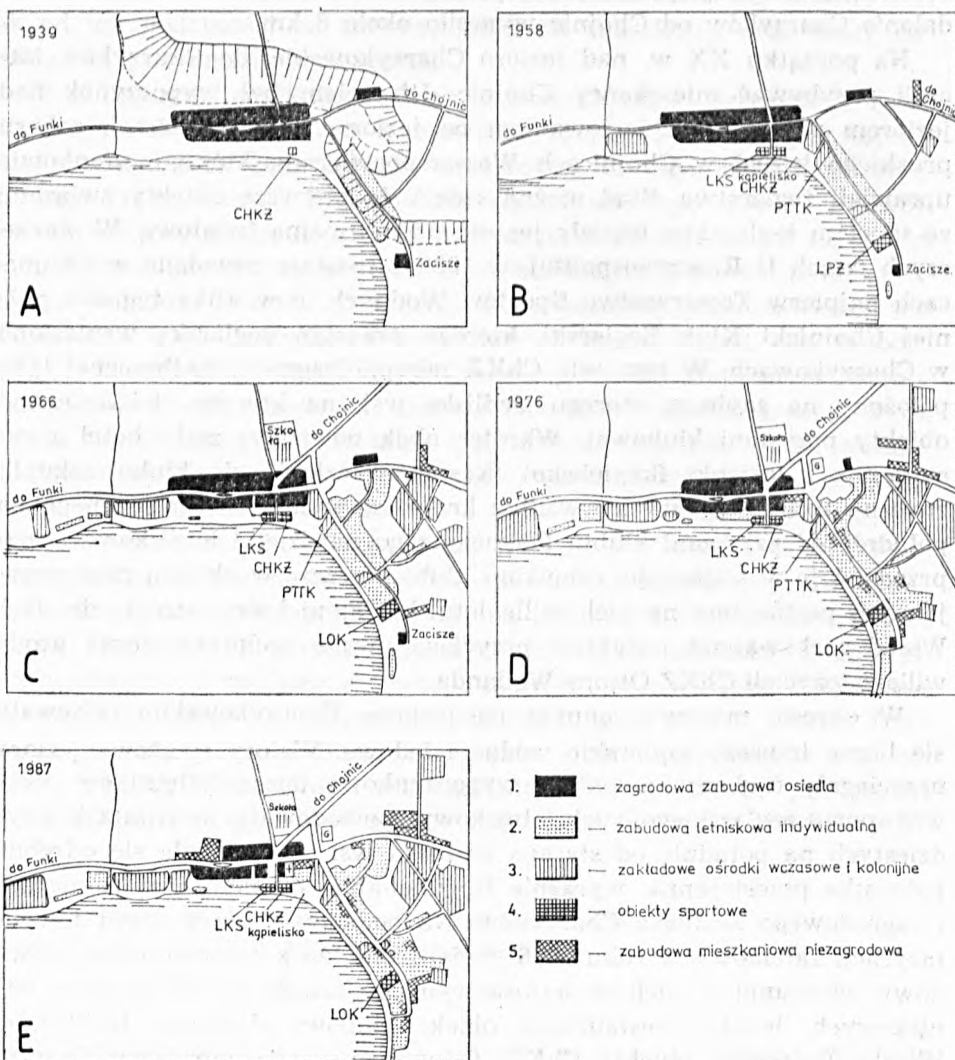
¹ W roku 1966 terenowe rozpoznanie Charzyków przeprowadziła E. Kwiatkowska, natomiast w latach 1976 i 1987 szczegółową inwentaryzację osadnictwa nad całym jeziorem Charzykowskim — J. Stachowski. Osiedle to było obiektem studiów zakończonych pracami dyplomowymi: Kostuch (1971), Wandel (1973) i Stachowskiego (1979, 1986).

rolnictwo, w mniejszym stopniu rybołówstwo i leśnictwo. Ówczesne oddalenie Charzyków od Chojnic wynosiło około 8 km.

Na początku XX w. nad jezioro Charzykowskie, do Charzyków, zaczęli przybywać mieszkańcy Chojnic. Ich celem był wypoczynek nad jeziorem połączony z żeglowaniem po jeziorze. Już w czasach zaboru pruskiego istniał w Chojnicach Wassersportverein, którego członkowie uprawiali żeglarstwo. Stąd można sądzić, że pierwsze obiekty związane ze sportem żeglarskim istniały jeszcze przed I wojną światową. W pierwszych latach II Rzeczypospolitej, w 1922 r., zostaje powołane w Chojnicach najpierw Towarzystwo Sportów Wodnych, a w kilka tygodni później Chojnicki Klub Żeglarski, którego przystań żeglarską wzniesiono w Charzykowach. W tym celu ChKŻ zakupił fragment nadbrzeżnej łąki, położony na zapleczu starego siedliska wsi, na którym zlokalizowano obiekty przystani klubowej. Wkrótce obok powstały: mały hotel z restauracją i łazienki (kąpielisko). Następnie członkowie klubu zakupili znaczny teren ciągnący się wzdłuż krawędzi wyniesienia położonego na południe od przystani klubu. Podzielono go na działki letniskowe i rozprzedano je w większości członkom klubu. Jeszcze w okresie międzywojennym postawiono na nich wille letniskowe; niektóre istnieją do dziś. Wśród zachowanych obiektów przyciąga uwagę architektoniczną urodą willa założycieli ChKŻ Ottona Weilanda.

W okresie międzywojennym na jeziorze Charzykowskim odbywały się liczne imprezy żeglarskie wodne i lodowe. Walory sportowe jeziora przyciągały żeglarzy, a walory wypoczynkowe licznych letników. Rozwój sportu żeglarskiego, ruch letniskowy spowodowały, że w latach trzydziestych na południe od starego siedliska wsi wykształciła się odrębna jednostka przestrzenna, wyraźnie funkcjonalnie odmienna od rolniczego i zagrodowego siedliska Charzyków. Na podstawie szczegółowej inwentaryzacji zabudowy w roku 1966 stwierdzono, że z przedwojennej zabudowy związanej z ruchem letniskowym zachowało się 19 domów letniskowych, hotel z restauracją, obiekt klubowy dawnego Jachtklubu Wojska Polskiego, obiekty ChKŻ. Odtworzony stan zabudowy Charzyków w 1939 r. ilustruje szkic przedstawiony na rys. 1A.

W okresie wojny w obrębie części letniskowej wsi Charzykowy Niemcy zbudowali ujęcie wody na potrzeby węzła kolejowego Chojnice. Do zasilania pomp ujęcia doprowadzono do niego energię elektryczną. Możliwość czerpania wody pitnej z tego ujęcia i energii elektrycznej stały się później bardzo ważnymi czynnikami lokalizacyjnymi, uatrakcyjniającymi pod względem inwestycyjnym tę część Charzyków. Obiekty letniskowe i sportowe, zawłaszczone w całości przez Niemców, użytkowane były przez cały okres okupacji niemieckiej i w zasadzie nie były zniszczone.

Rys. 1. Ewolucja struktury przestrzenno-funkcjonalnej osiedla Charzykowy
 1 — zabudowa zagrodowa; 2 — zabudowa rekreacyjna prywatna; 3 — uspołecznione ośrodki wczasowe i kolonijne; 4 — obiekty sportowe; 5 — zabudowa mieszkaniowa (niezagrodowa)

Dessin 1. L'évolution de la structure spatiale et fonctionnelle de la cité de Charzykowy

1 — construction de ferme; 2 — construction privée de récréation; 3 — centres socialisés de loisirs et de colonies; 4 — objets sportifs; 5 — construction d'habitation (pas de ferme)

W okresie powojennym, biorąc pod uwagę zmienność warunków rozwoju poszczególnych rodzajów działalności rekreacyjnej w osiedlu oraz

w konsekwencji zmienność ich roli w procesie osiedlotwórczym można wyróżnić cztery etapy tego procesu.

3. CHARZYKOWY W LATACH 1945—1957

Powyższy etap obejmuje lata od zakończenia wojny do momentu rozpoczęcia powojennych podziałów gruntów na cele prywatnego budownictwa letniskowego. Głównym czynnikiem rozwojowym rekreacji na tym etapie była działalność klubów sportowych i organizacji społecznych rozwijających kulturę fizyczną, sporty obrotne i turystykę. Te formy działalności miały szeroką akceptację ówczesnych władz politycznych, było na nie zapotrzebowanie społeczne, w pewnym zakresie były kontynuacją działalności rozwijanej przed wojną.

W 1948 r. podjął działalność Chojnicki Klub Sportowy „Chojniczanka”, w 1950 r. przejął on majątek trwały Chojnickiego Klubu Żeglarskiego, do którego nazwy powrócił w roku 1970. W 1955 r. zawiązał się w Charzykowach Ludowy Klub Sportowy o profilu żeglarskim. W 1958 r. przy Stoczni Jachtowej w Chojnicach utworzono klub sportowy „Szkutnik” (w 1975 r. połączył się on z ChKŻ), który zainicjował budowę przystani w pewnym oddaleniu na północ od wsi Charzykowy. Wymienione kluby rozwijały żeglarsstwo, głównie sportowe, tak wodne jak i lodowe. Wśród zawodników ChKŻ i LKS są żeglarzcy mistrzowie świata, kontynentu i naszego kraju. W 1948 r. zawiązał się w Charzykowach Ośrodek Szkolenia Żeglarskiego i Podwodnego Ligi Przyjaciół Żołnierza (późniejsza Liga Obrony Kraju). W tymże samym roku podjęło działalność w zakresie turystyki wodnej Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (późniejsze PTTK). Także w 1948 r. zaczęto w Charzykowach organizować duży ośrodek kolonijny, a jego inicjatorem była spółdzielczość pracy, mająca już przed wojną duże osiągnięcia w zakresie kolonijnego wypoczynku dzieci i młodzieży. W połowie lat pięćdziesiątych obok wymienionych organizatorów sportu pojawił się w Charzykowach nowy organizator rekreacji: instytucje i uspołecznione zakłady pracy.

Po roku 1945 nastąpiły w obrębie wsi Charzykowy istotne zmiany w zakresie własności gruntów i nieruchomości. Znaczne arealy stały się własnością Skarbu Państwa, będąc zarządzane bądź przez urząd ziemski, bądź przez administrację lasów państwowych. Na własność Skarbu Państwa przejęto niektóre nieruchomości. Początkowo bazą rozwoju sportu żeglarskiego były przedwojenne obiekty, urządzenia i sprzęt, później były one modernizowane i wymieniane. Przedwojenny obiekt hotelowy i gospodę przejęło PTK (PTTK). Niektóre z przedwojennych nie-

ruchomości letniskowych uzyskali nowych właścicieli. Jeden z takich obiektów stał się np. stacją badawczą Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu, inne przejęły Narodowy Bank Polski, Urząd Gromadzki, powiatowa instancja partyjna. Uspołecznieni inwestorzy ośrodków czasowych poszukiwali w Charzykowach większych terenów i znajdowali takowe na północ bądź na południe od zagrodowego siedliska wsi. Grunty te stanowiły własność państwa i bez większych przeszkód dzierżawione były nowym uspołecznionym użytkownikom. Nieliczne inwestycje zrealizowane w omawianym okresie nie wywarły większych zmian w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej osiedla, ukształtowanej przed wojną. Stan zabudowy Charzyków około roku 1957 ilustruje szkic na rys. 1B.

4. CHARZYKOWY PRZEŁOMU LAT PIĘCDZIESIĄTYCH I SZESZCZDZIESIĄTYCH

Głównymi czynnikami motorycznymi rozwoju rekreacji w tym okresie stały się: reaktywowany wypoczynek w prywatnym domu letniskowym oraz rozwój wypoczynku w zakładowym ośrodku czasowym.

W 1958 r. obszar nieużytku, położony na zapleczu zespołu domów letniskowych wzniesionych przed wojną i będący własnością Skarbu Państwa, podzielony został na kilkadziesiąt (ok. 60) miniaturowych działek letniskowych. Podobne działki udostępniono w Zaciszu, na podmokłych, nie użytkowanych południowych brzegach jeziora, oraz na zapleczu LKS. Takie same miniaturowe działki letniskowe wyznaczył właściciel nadjeziornej łąki w północnej części wsi. Pojedyncze działki, a właściciele miejsca pod domek letniskowy, wyznaczali właściciele gospodarstw rolnych usytuowanych wzdłuż pasa nadbrzeżnych łąk. Cechą charakterystyczną powyższych działek była ich wielkość: 1—3 akry, rzadko większe, udostępnianie ich na zasadzie dzierżawy oraz typ wznoszonego budownictwa. Na tych miniaturowych działkach wznoszono proste, na ogół drewniane, 1—2-izbowe domki, niemalże sąsiadujące ze sobą.

Na początku lat sześćdziesiątych odpowiedzią na duży popyt na działki letniskowe była ich podaż przedstawiona przez właścicieli gruntów prywatnych. Zaoferowali je właściciele nierolnicy (spadkobiercy) oraz starzejący się rolnicy, dysponujący gruntami o niewielkiej użyteczności rolniczej (zbocza, podmokłości, bardzo słabe gleby), ale atrakcyjnie położonymi, tak z punktu widzenia budownictwa letniskowego, jak i mieszkaniowego. Zespół tego rodzaju działek zaoferowano w południowej, przedwojennej dzielnicy letniskowej, podobny zespół wyznaczono na

nadbrzeżnych łakach pomiędzy jeziorem a starym siedliskiem i trzeci w północnej części wsi. Pod koniec lat pięćdziesiątych na dużą skalę ruszyło budownictwo zakładowych ośrodków wczasowych. Lokalizowały się one bądź w północnej, bądź południowej dzielnicy rekreacyjnej.

W połowie lat sześćdziesiątych letniskowo-wczasowe zagospodarowanie Charzyków osiągnęło rozmiary przekraczające lokalne uwarunkowania jego właściwego użytkowania. Ujawniły się niedostatki osiedla w zakresie jego infrastruktury technicznej i handlowo-usługowej. Szczególnie uciążliwe były ciągle awarie przeciążonej sieci energetycznej, kłopoty z zaopatrzeniem w wodę pitną i z odprowadzaniem ścieków, trudności zakupu towarów pierwszej potrzeby. W kontekście zaistniałej sytuacji władze administracyjne zrealizowały szereg inwestycji w osiedlu, m. in.: zbudowano utwardzoną sieć uliczną, zmodernizowano zasilanie osiedla w energię elektryczną, rozbudowano sezonową sieć sprzedaży artykułów spożywczych, zbudowano nowe kąpielsko. Bardzo ważna była budowa odcinka drogi Charzykowy—Karolewo, przybliżająca Charzykowy do Chojnic i umożliwiająca połączenie ich komunikacją miejską z tym miastem.

Problemem, który objawił się niemalże nagle i który mocno zaważył na przyszłości Charzyków, stało się zanieczyszczenie środowiska osiedla ściekami komunalnymi, spowodowane brakiem kanalizacji. Niemożliwość szybkiego rozwiązania tego problemu była podstawą do administracyjnego hamowania budownictwa o funkcji rekreacyjnej w obrębie Charzyków. Zanieczyszczenie środowiska osiedla, postępujące zanieczyszczanie wód jeziora w basenie przylegającym do Charzyków (w znacznej części jego sprawcą były Chojnice), wyczerpanie się tanich działek letniskowych, skierowało uwagę potencjalnych inwestorów w stronę innych miejscowości położonych nad jeziorem Charzykowskim — Funki i Swornegaci Małych.

Skala zrealizowanych na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych inwestycji związanych z rekreacją i innych przez nią wywołanych wyraźnie zmieniła strukturę przestrzenno-funkcjonalną Charzyków. Zarysowały się w osiedlu 4 wyraźne jednostki przestrzenno-funkcjonalne — rys. 1C.:

- stare siedlisko, w zasadzie zagrodowe, od strony jeziora otoczone zabudową letniskową i służącą rekreacji (przystanie żeglarskie i kąpielsko);

- na południe od starego siedliska mocno rozbudowała się przedwojenna dzielnica letniskowa, przy czym w części przylegającej do jeziora miała ona charakter wybitnie letniskowy, a w części wschodniej jej charakter wyznaczały zakładowe ośrodki wczasowe;

- na północ od starego siedliska wsi rozwinęła się wyraźna dzielni-

ca zakładowych ośrodków wczasowych, rozdzielona zespołem domków letniskowych;

— pojawiły się także nowe obiekty letniskowe w Zaciszu, chociaż skala bezwzględna zabudowy tego przysiółka w porównaniu z innymi częściami Charzyków była niewielka.

5. CHARZYKOWY W LATACH 1967—1976, W OKRESIE REKULTYWACJI ŚRODOWISKA I PORZĄDKOWANIA STRUKTURY

Był to okres, w którym na szeroką skalę podjęto usuwanie następstw żywiołowego rozwoju osiedla w okresie wcześniejszym. Rezultaty tych działań oraz nowe uwarunkowania, które się pojawiły, umożliwiły kontynuowanie budownictwa letniskowego, na ogół nowego typu, także budownictwa mieszkaniowego, wcześniej sporadycznego. Utrzymujący się stan zanieczyszczenia wód jeziora osłabił zainteresowanie Charzykowami jako miejscem do lokalizacji zakładowych ośrodków wczasowych.

W 1967 r. zawiązała się i podjęła prace Spółka Wodno-Kanalizacyjna. Zbudowanie ujęcia wodnego, głównego wodociągu oraz kolektora kanalizacyjnego w ciągu kilku lat pozwoliło zrehabilitować środowisko osiedla, przywróciło niemalże stan pierwotny w tym zakresie. Dokonano gruntownej modernizacji sieci i zasilania w energię elektryczną, zmodernizowano układ ulic, sieć handlową, m. in. zaczęto kształtować osiedlowe, sezonowe centrum handlowo-gastronomiczne. Podjęły działalność restauracja, bar szybkiej obsługi, zaczęto budowę hotelu, kempingu, rozpoczęły działalność biura usług turystycznych wykorzystujące dzierżawione obiekty letniskowe.

Charakterystyczna dla omawianego okresu była podaż prywatnych działek budowlanych, wyznaczanych przez rolników w wieku emerytalnym. Rolnicy ci, po przekazaniu prawem chronionych użytków rolnych innym użytkownikom, pozostałe grunty, głównie użytki zielone, przyzagrodowe pastwiska i ogrody przeznaczali na działki budowlane. Wyznaczono w ten sposób około 90 działek, głównie na zapleczu starego siedliska wsi, ale także w dzielnicy południowej i w Zaciszu. Stare siedlisko, w którym w 1976 r. było o 6 zagród mniej aniżeli przed 10 laty, zostało od strony jeziora otoczone pasem zabudowy letniskowej (mieszkaniowej?). Zabudowa ta miała znacznie wyższy standard użytkowy i architektoniczny, czym wyraźnie się różniła od prostej, na ogół drewnianej zabudowy okresów wcześniejszych. Wyraźna poprawa wyposażenia

osiedla w urządzenia infrastruktury technicznej, dogodne powiązanie komunikacyjne z Chojnicami, uatrakcyjniły Charzykowy dla budownictwa mieszkaniowego. Część działek z podziałów prywatnych, zwłaszcza na gruntach oddalonych od jeziora, została przeznaczona i zajęta pod budownictwo mieszkaniowe ludności pochodzącej zarówno z Charzyków, jak i Chojnic. Stan zagospodarowania Charzyków w 1976 r. ilustruje szkic na rys. 1D.

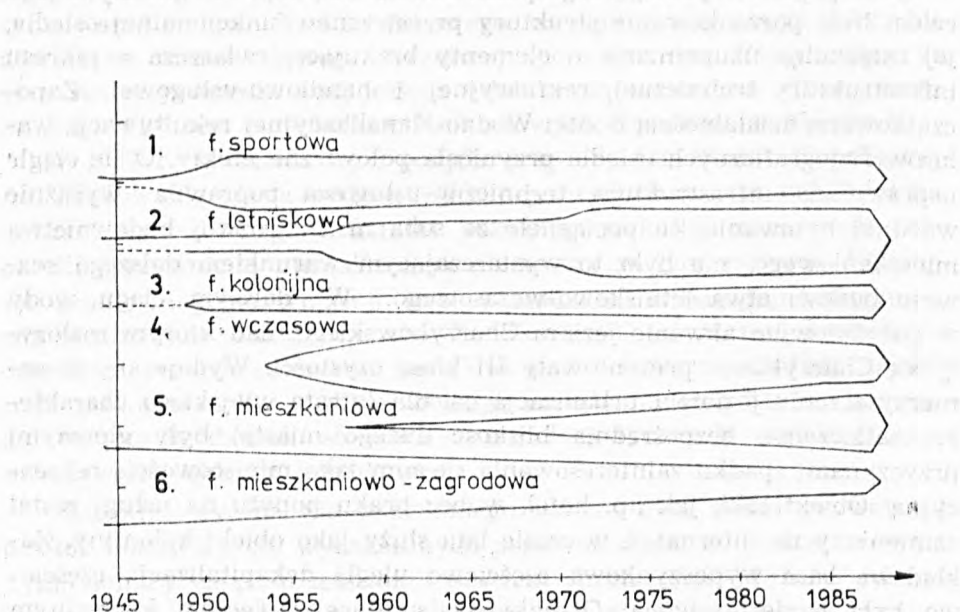
6. CHARZYKOWY W LATACH 1976—1987

Ostatni — jak się wydaje — etap w ewolucji Charzyków rozpoczął się wraz z uprawomocnieniem miejscowego, szczegółowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla (1976). Plan ten został sporządzony w sytuacji prawie pełnego zagospodarowania wsi, stąd też głównym jego celem było porządkowanie struktury przestrzenno-funkcjonalnej osiedla, jej racjonalne uzupełnianie o elementy brakujące, zwłaszcza z zakresu infrastruktury technicznej, rekreacyjnej i handlowo-usługowej. Zapoczątkowana działalnością Spółki Wodno-Kanalizacyjnej rekultywacja watorów fizjograficznych osiedla przyniosła połowiczne efekty. O ile ciągle usprawniana infrastruktura techniczno-usługowa poprawiła wyraźnie warunki bytowania, co pociągnęło za sobą m. in. rozwój budownictwa mieszkaniowego, nie było to wystarczającym warunkiem dalszego rozwoju budownictwa letniskowo-wczasowego. W dalszym ciągu wody w południowym akwenie jeziora Charzykowskiego, nad którym rozłożyły się Charzykowy, prezentowały III klasę czystości. Wydaje się, że zanieczyszczenie jeziora i urbanizacja osiedla (utrata wiejskiego charakteru, zatłoczenie, bezpośrednia bliskość dużego miasta) były głównymi przyczynami spadku zainteresowania się nim jako miejscowością rekreacyjną. Obiekt taki, jak np. hotel, wobec braku popytu na usługi został zamieniony na internat, a w czasie lata służy jako obiekt kolonijny. Zakładowa baza wypoczynkowa częściowo uległa dekapitalizacji, częściowo była modernizowana. Ośrodki dysponujące zapleczem kuchennym były ostatnio wykorzystywane najczęściej jako obiekty kolonijne. Wystąpiło w Charzykowach wyraźne upowszechnienie się funkcji kolonijnej — wypoczynku dzieci i młodzieży.

W ostatnich 10 latach bardzo aktywnie rozwijało się w Charzykowach budownictwo mieszkaniowe. Zabudowane zostały działki mieszkaniowe wyznaczone w starym siedlisku oraz wyznaczone wcześniej we wschodniej części dzielnicy południowej. Nieliczne w tym okresie budownictwo letniskowe występowało w Zaciszu. Zbudowanie w tej części

Charzyków przepompowni ścieków włączyło ją do osiedlowego systemu kanalizacji i umożliwiło jej dalsze zagospodarowywanie obiektami letniskowymi na działkach wcześniej wyznaczonych. Spośród zrealizowanych inwestycji ogólnosiedlowych należy wskazać: urzędy telekomunikacyjny i pocztowy, strażnicę Straży Pożarnej, parking samochodowy w centrum wsi, nowe pole namiotowe, gruntowną modernizację kąpieliska. Strukturę przestrzenno-funkcjonalną Charzyków w roku 1987 ilustruje szkic na rys. 1E.

W końcu lat osiemdziesiątych Charzykowy jak gdyby ustabilizowały poziom funkcji rekreacyjnej, natomiast następował w nich rozwój funkcji mieszkaniowej i recesja funkcji rolniczej. Osiedle, które przez wiele lat było rolniczo-rybackie, następnie przez kilkadziesiąt lat rekreacyjno-rolnicze, stało się osiedlem rekreacyjno-mieszkaniowym. Wielce prawdopodobna jest hipoteza, iż w niedalekiej przyszłości Charzykowy staną się oddalonym przedmieściem miasta Chojnic.

Rys. 2. Zmienność roli poszczególnych funkcji w rozwoju osiedla i w kształtowaniu jego struktury przestrzenno-funkcjonalnej

1 — funkcja sportowa; 2 — funkcja letniskowa; 3 — funkcja kolonijna; 4 — funkcja wczasowa; 5 — funkcja mieszkaniowa; 6 — funkcja mieszkaniowo-zagrodowa

Dessin 2. L'évolution du rôle des fonctions particulières dans le développement de la cité et la formation de sa structure spatiale et fonctionnelle

1 — fonction de sport; 2 — fonction estivale; 3 — fonction de colonies; 4 — fonction de loisirs; 5 — fonction d'habitation; 6 — fonction d'habitation et de ferme

Zmienność roli różnych rodzajów funkcji w tym osiedlu w schematyczny sposób przedstawiono na rys. 2, natomiast od strony ilościowej, tj. z punktu widzenia stanów wybranych rodzajów zabudowy w poszczególnych częściach osiedla w tab. I.

Tabela I

Stan zagospodarowania wyróżnionych części osiedla Charzykowy podstawowymi rodzajami zabudowy w 1987 r.^a

L'état de l'aménagement des parties distinguées de la cité de Charzykowy par les espèces essentielles de construction en 1957^a

Części osiedla	1. ośrodki wypoczynkowe			2. Domy letniskowe prywatne			3. Budynki mieszkalne			4. Zagrody rolnicze		
	1958	1966	1976	1958	1966	1976	1958	1966	1976	1958	1966	1976
A stare siedlisko	3	4	5	25?	46	71	6?	6	19	21	21	15
	4			76			34			13		
B „dzielnica” północna	4	7	10	-	25	43	-	1	6	-	-	-
	11			45			5			-		
C „dzielnica” południowa	5	13	16	28	136	198	9	19	46	2	2	1
	17			202			61			-		
D „Zacisze”	-	2	2	9	18	61	1	4	9	2	2	1
	3			70			11			-		
Razem	12	26	32	60?	225	373	16?	30	80	25	25	17
	35			393			111			13		

^a W tabeli ujęto także stany zagospodarowania odnotowane w latach 1958, 1966 i 1976.

Le tableau prend aussi en considération les états de l'aménagement notés en 1958, 1966 et 1976.

7. UWAGI KOŃCOWE

Charakterystyka procesu przemian osiedla Charzykowy wydaje się być reprezentatywna dla wielu osiedli wiejskich w Polsce, których rozwój w powojennych dziesięcioleciach stymulowany był przez działalność określaną ogólnie mianem rekreacji. W ogromnej większości przypadków rozwój ten miał charakter nie planowany, z licznymi negatyw-

nymi konsekwencjami takiego rozwoju. Nie znaczy to, że nie były one objęte planowaniem przestrzennym. Prezentowane wyżej osiedle Charzykowy już w 1959 r. otrzymało pierwszy, ogólny plan zagospodarowania przestrzennego. Słabością tego planu i planów jemu podobnych było to, że nie miały one oparcia w niezbędnej podbudowie prawno-administracyjnej dostarczającej instrumentów do sterowania realizacją planu, nie były na bieżąco aktualizowane i z reguły nie były, bądź były ze znacznym opóźnieniem, uzupełniane planami szczegółowymi. Skutkami powyższych niedostatków są dziś m. in. chaos w przestrzennym zagospodarowaniu i znaczna degradacja środowiska wielu poprzednio atrakcyjnych dla rekreacji miejscowości. Lata siedemdziesiąte, ale częściej dopiero osiemdziesiąte i bieżące są czasem porządkowania niepożądanych efektów przeszłości. Szczególnie trudne do racjonalnego załatwienia są problemy z zakresu ekologii. Wymagają one nakładów przekraczających możliwości zdegradowanych miejscowości.

PIŚMIENNICTWO

- Kostuch M., 1971, *Charakterystyka społeczno-gospodarcza sołectwa Charzykowy*, maszynopis pracy dyplomowej w Studium Nauczycielskim w Toruniu, s. 62.
- Stachowski J., 1979, *Studium lokalizacji osadnictwa rekreacyjnego na przykładzie strefy brzegowej jeziora Charzykowskiego*, maszynopis pracy doktorskiej w Instytucie Geografii UMK, s. 182.
- Stachowski J., 1986, *Indywidualne budownictwo rekreacyjne nad jeziorem Charzykowskim. Studium rozwoju i lokalizacji*, Acta UNC, Geografia XIX, Toruń, s. 127—195.
- Wandel G., 1973, *Rozwój przestrzenny Charzyków pod wpływem turystyki*, maszynopis pracy magisterskiej w Instytucie Geografii UMK, Toruń, s. 61.

Dr Jan Stachowski
Zakład Geografii Ekonomicznej
Instytut Geografii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu
ul. Danielewskiego 6
87-100 Toruń

Wpłynęło:
16 marca 1992 r.

RÉSUMÉ

Dans l'article, on a présenté l'évolution de la structure spatiale et fonctionnelle d'une cité, stimulée par le développement de la récréation, observée dans

la localité de Charzykowy, située non loin de Chojnice (la partie Est du pays des lacs de la Poméranie). Depuis plus de 70 ans cette localité dispose de conditions favorisant le développement des formes diverses de la récréation, telles que: le sport, le repos estival de personnes adultes, d'enfants et de jeunesse (colonies, camps), le tourisme, la récréation de week-end.

Les conditions du repos dans la localité subissaient pendant les années écoulées des changements continus. Résultant de la structure de propriété et d'offre des terrains pouvant être utilisés comme ceux de récréation, de l'investissement technique dans la localité, de l'état écologique dans la localité et son entourage, ainsi que des formes dominantes de la récréation dans les périodes différentes, elles ont permis de diviser en quelques étapes le processus du développement de la localité et l'évolution de sa structure spatiale et fonctionnelle. Les dessins 1A, 1B, 1C, 1D et 1E présentent les états de cette structure à Charzykowy aux moments décisifs des étapes suivantes. Le dessin 2 fait voir l'évolution du rôle des genres divers de la récréation ainsi que de la construction visant l'aménagement de la cité, qui s'y lie étroitement. Le tableau I, par contre, présente le problème du côté quantitatif, c. à d., du point de vue des états choisis des genres d'aménagement dans les parties particulières de la cité.

Charzykowy est un village typique pouvant servir d'exemple de l'évolution d'une cité: d'abord cité de pêche et agricole, elle s'est transformée en celle de récréation et agricole; à présent, elle devient un faubourg lointain de la ville de Chojnice ayant le caractère de récréation et d'habitation.

Traduit par Lucjan Kowalski

SUMMARY

The author describes in the article the evolution of the spatial-functional structure of a settlement stimulated by the development of recreation observed in a lake-side village of Charzykowy near Chojnice (eastern part of the Pomeranian Lake District). The village has had favourable conditions for the development of various recreation forms: sports, vacations for adults, children and youth (organized holidays, camps), tourism, weekend recreation for over 70 years. The changing conditions for the development of recreation in the settlement over that time including changes in the structure of land ownership and availability of land for recreational purposes, in technical development of the settlement, ecological conditions within it and in its direct vicinity, as well as forms of recreation prevailing in different periods provided a basis for dividing the process of the settlement's development and the accompanying evolution in its spatial-functional structure into several phases. The spatial-functional structure of Charzykowy at turning points of these consecutive phases is shown on Figures 1A, 1B, 1C, 1D and 1E. The changing role of different types of recreation and buildings connected with them in the development of the settlement is presented on Figure 2, while Table I shows it in quantitative terms, that is from the viewpoint of chosen forms of buildings in particular parts of the settlement.

The village of Charzykowy is a representative example of an evolution of a settlement, during which an initially agricultural-fishing settlement was transformed into a recreational-agricultural settlement, and today it becomes a recreational-residential settlement — a distant suburb of the town of Chojnice.

Translated by Leszek Podbielski